

ВТОР ЖИВОТ

ПЕР УЛОФ ЕНКВИСТ

Книгата е објавена со финансиска
поддршка од Советот за култура на
Кралството Шведска

БИБЛИОТЕКА – АКВАМАРИН

Главен уредник
Филип Димевски

Јазична редакција
Фили Димевски

Наслов на оригиналот:
Per Olov Enquist
ETT ANNAT LIV

**Ett annat liv © Per Olov Enquist, first published by
Norstedts, Sweden, in 2008. Published by agreement
with Norstedts Agency.**

Компјутерска обработка
Бегемот

Ликовно уредување
Наталија Лукомска

© Сите права на изданието ги има БЕГЕМОТ ДООЕЛ – Скопје. Забрането е копирање, умножување и објавување на делови или на целото издание во печатени или електронски медиуми без писмено одобрение од издавачот.

ВТОР ЖИВОТ

ПЕР УЛОФ ЕНКВИСТ

(РОМАН)

превод од шведски јазик
Родна Русковска

Скопје, 2018

ПОЧЕТНА ТОЧКА

ВЕЧЕР. ДЕКЕМВРИ, 1989 ГОДИНА. ВРЕМЕТО Е МНОГУ ВЕДРО.
СЕ ГЛЕДААТ СВЕЗДИТЕ, НО НЕ И ПОЛАРНАТА СВЕТЛИНА.
КАДЕ ЗАМИНАЛА?

ОКОЛУ ЧЕТИРИ ЧАСОТ ПОПЛАДНЕ НА 14.4.1998 ГОДИНА, ПОМИНУВА КРАЈ НАПУШТЕНАТА ЖЕЛЕЗНИЧКА СТАНИЦА ВО СКЕЛЕФТЕО СО БАВЕН ЧЕКОР, ЗА ДА НЕ ПРЕДИЗВИКА ВНИМАНИЕ, И ЗДОГЛЕДУВА ТРОЈЦА МАЖИ СЕДНАТИ НА СКАЛИТЕ.

ВЕДНАШ ГО ПРЕПОЗНАВА ЈУРМА. РОСИ.

БОЛИ. ПОМИНУВААТ НЕКОЛКУ СЕКУНДИ ДОДЕКА ДА СФАТИ ЗОШТО. КАКО И СЕКОГАШ, ПОЧНУВА ДА МИСЛИ НА НЕШТО ДРУГО. ТОА Е НАЧИН НА ПРЕЖИВУВАЊЕ. СЕ СЕКАВА НА СЛИЧНА СЛИКА ОД ФИЛМОТ „ФИЛАДЕЛФИЈА“ ИЛИ, МОЖЕБИ, ОД ВИДЕОТО НА СПРИНГСТИН ЗА ПЕСНА ОД ФИЛМОТ; ОНА ВИДЕО ВО КОЕ СПРИНГСТИН ОДИ ПО УЛИЦА ВО БЛИЗИНА НА ФАБРИКА, НИЗ ОПУСТОШЕН ПРОСТОР, ДА, МОЖЕБИ НАПУШТЕНА ФАБРИКА, БАВНО И БЕЗ ДА СЕ ВРТИ. СЕ ДОБИВА ВПЕЧАТОК ДЕКА МАЖИТЕ ШТО СЕДАТ И ГО ГЛЕДААТ ОНОЈ ШТО ОДИ БИЛЕ НЕГОВИ ПРИЈАТЕЛИ ОД ДЕТСТВОТО, НО ОСТАНАЛЕ КАДЕ ШТО БИЛЕ, А ТОЈ ПРОДОЛЖИЛ ПОНАТАМУ.

НЕ МУ ВИКААТ ДА ЗАСТАНЕ.

ОНИЕ ШТО ОСТАНУВААТ, НЕ САКААТ МНОГУ ДА ГИ ВИКААТ ОНИЕ ШТО ЗАМИНУВААТ. КАКО ЛИ Е ДА СЕ ОСТАНЕ?... ТРОЈЦАТА МАЖИ ПРЕД НАПУШТЕНАТА ЖЕЛЕЗНИЧКА СТАНИЦА ВО СКЕЛЕФТЕО ДЕЛЕА ШИШЕ ВИНО ШТО, СЕКАКО, НЕ БЕШЕ ПРВОТО. ЈУРМА ЈА БЕШЕ ПОДИГНАЛ ГЛАВАТА КОГА ГО ВИДЕ, КАКО ГЕСТ НА ПРЕПОЗНАВАЊЕ, НО ПОВТОРНО ПОГЛЕДНА НАДОЛУ, КАКО ДА СЕ ПОСРАМИ ИЛИ ДА ГО ЗАСЛЕПЕ БЕС.

Болеше. Несфатливо беше што не е меѓу нив. Тешко беше да се сфати. Случајност, можеби, или чудо?

Му беше ли страв? Се плаши.

Од Брајтон, пролетта 1989 година, имаше само наслов на нешто што сигурно беше неостварлив роман, како и куса белешка.

„Сега, набргу, мојот добротвор, Капетанот Немо, ќе ми нареди да ги отворам водните резервоари, за бродот, со библиотеката во него, да потоне.

Ја имам разгледано библиотеката, но не целата. Порано имав тајни соништа дека е можно да се собере сè, за да биде целосно, затворено, да можам конечно да кажам: *така беше, тоа е целата приказна.*

Но тоа ќе беше спротивно на здравиот разум. Да се прави спротивно од здравиот разум е добар начин да не се откаже човек. Да знаевме подобро, ќе се откажевме.“

Следниот ден, го зеде автомобилот и неколку часа возеше меѓу Скромтреск, Лонгвикен, Итервик и Рагвалдстреск за да се охрабри.

Возилото беше „ауди“, изнајмено на аеродромот во Скелефтео, оној што беше веднаш до Гемелстелет, Старото место, крај езерото Буршјон; мислеше дека тоа е шумска површина во сопственост на неговиот вујко Џон. Ќе се спуштиш за слетување и таму беше фармата, на сто и дваесет метри надолу; таму ѝ ја читаше Библијата на баба му од мајчината страна кога таа умираше.

Како и секогаш, кога слетуваа внимателно гледаше и ја идентификуваше географската точка од која можеше да се гледа неговиот живот, а младиот човек до него беше триесетгодишник и носеше костум од шевиот волна, значи, неговиот сопатник, исто така се наведна напред за да види и да рече: – Вака ли изгледа сега? – а тој одговори: – Да, го сменија местото – како да се работи за нешто сосем нор-

мално. – Секако, сега го нема вујко Џон – додаде сакајќи да објасни. – Да? И тој ли замина? – одговори човекот, кој никогаш немаше летано претходно и кој никогаш го немаше видено Гамелстелет одгоре. – Па... Веројатно нема многумина останато – потоа веќе немаше што да се додаде.

Мажот на клупата пред централната станица, кој се викаше Јурма, сега веројатно имаше седумдесет години. Јасно беше дека одамна пие.

Чудо беше што уште беше жив, но доста за тоа...

Треба да изнајми чамец за веслање и да се одвезла до Гранхолмен.

Сега има друго име, име според мајката: се вика Мајахолмен. Иако беше чудно, татко му ја имаше изградено колибата. Летно време седеше таму и гледаше кон водата.

Не треба човек да претерува со размислување. Може да полуди.

Од сите летачи, најмногу ги сакаше вилинските коњчиња.

Одамна ги немаше. Есента 1989 година ги виде повторно. 1990 летаа како луди и речиси не можеше да се прибере. Вилинските коњчиња воскреснаа, како беше можно тоа?

* * *

Писмата.

Сакаше да го испразни таванот и го најде врзопот писма, сите седум, напишани ракописно. Беше сосем сигурен дека ги изгорел.

Беше ли сè така? Сето тоа? Едвај дишеше. Навистина ли беше така?

Ја стави „тошибата“ на коленото, како да беше кутренце, и другата жена, Сане, седна на подот и му ги обу чевлите.

Секогаш се надеваш на чудо. Ако не се надеваш, не си човек. А сепак, сигурно си некаков човек.

Сега ли е? Не, сè уште не.

Дел 1

НЕВИНОСТ

ПОГЛАВЈЕ 1

ПРОРОКОТ

ЗНАЦИТЕ СЕ МНОГУ НЕЈАСНИ.

Некој во селото им раскажува на децата, речиси во шепот, за сонот што го сонувал Хуго Хедман во зимата 1935 година. Во сонот паднале три големи дрвја. Се работеше за борови што не беа исечени намерно. Се работеше за предзнак. Истата зима починаа тројца мажи во селото. Сонот беше предзнак. Еден од оние чија смрт беше поврзана со паѓањето на борот беше еден Елоф. Детето подоцна сфаќа дека не се работи за „бор“, туку за „татко“, но сепак, сè е нејасно.

Други знаци: мајката е бремена, го носи својот единствен син. Истовремено: еден од неговите чичковци, уште како многу млад, го прогласуваат за „ментално болен“ и извесно време поминува во изолација, затворен на малиот таван, како што обично правеа. Во тоа време не смее да го посетува мајката додека е бремена, поточно, бремена со тоа дете, а и мистериозното зрачење од ментално болниот („изгледа лудо“) може да го повреди плодот во матката. Неколку години подоцна (веројатно во септември 1939 година) тој прашува дали навистина е така и се потврдува дека воопшто не е повреден од „зрачењето“ на лудилото. Во секој случај, тоа би се открило подоцна, но не е веројатно. Дознава дека „лудило“ е некаков вид немир.

Така, поминуваат години.

Одеднаш забележува дека мајката веќе никогаш не плаче.

Не знае што се случило, но престанало плачењето.

Прво доаѓа до заклучок дека станала среќна и веќе не ја оплакува својата осаменост како вдовица. Потоа сфаќа, едноставно солзите пресушиле. Наводно, сфатила нешто и тогаш пресушиле. Напредува на работа. Работи во училиштето, а во слободно време, за Исус. Првото е 'рмбање. Работењето за Исус во слободно време вели дека ја исполнува со светлина.

Исусе, светлино моја.

Ете, таков став зазема. Детето се восхитува.

Растојанието меѓу зелената куќа, каде што живеат, до училиштето, е пет километри. Нема веќе плачење. Изгледа како да се откажала и да се предала.

Зимно време, кога не може да се исчисти шумскиот пат, одат со скии. Мајката поминува прва, а тој оди по неа. Така е природно. Најпосле, таа е учителка. Има две одделенија во школото, за помлади и за постари. Пред да се минува низ шумата, прво се поминува блага удолнина од зелената куќа, потоа се оди преку потокот, па следи долгиот и многу ветровит дел преку полињата, крај куќата на Хуго Ренстром. Училиштето е наменето за две села и затоа е сместено во средина, поточно внатре во шумата, па така сите патуваат подеднакво долго, предолго, но не може никој да се бунува. Така е праведно. Сепак, најлош ден во зимата е кога се оди спроти ветрот на рамнината пред шумата.

Но нема причина да се жали за животот.

Таа веќе не пишува дневник.

Кога чисти по нејзината смрт, есента 1992 година, наоѓа книги што личат на дневници, од првата година по школата за учители. Од неколкуте необични записи во годишниот календар, се гледа дека пред бракот живеела како вистински верник, но и имала доста забавен живот. „Забава во Гамла Фалмарк“ или „Забава во Лонгвикен“. Забелешките за забава престануваат со свршувачката, но нема прецизен датум.

На синот му го повторува тврдењето дека е задоволна, како и дека *државната плата* е мала, но сигурна. Сепак, се жали за женските плати што се пониски од оние на машките колеги (еднаквите плати се воведени во 1937 година, но таа е далекувидна), исто така, ја потенцира важноста секоја жена да има професија бидејќи еден ден може да стане вдовица.

Воопшто не ни помислува на разводи.

Политички, несомнено ѝ припаѓа на Народната партија.

Голем обожавател е на водачот на партијата, Бертил Олин, професор. Многу критички забележува дека Ерландер, кој е само дипломец по хуманистички науки, е настроен против Олин. Никогаш не вели дека овој вториот е згоден (еднаш ѝ излетува зборот „елегантен“), но детето брзо сфаќа дека има нешто повеќе зад нејзиното речиси религиозно обожавање на тој Олин. По многу години, под притисок признава дека починатиот татко бил социјалдемократ. Нагласува дека тоа не е ништо особено важно. Пред да почине, *сепак бил спасен*. Не се дообјаснува. Бидејќи работел на доковите преку лето и како дрвосечач преку зима, нормално ѝ е што подлегнал на притисокот на своите колеги. Наведува дека никогаш не го обвинувала за неговата политичка определба. Кога синот порасна и самиот се изјасни како социјалдемократ, воздивна длабоко, но рече, можеби саркастично или хумористично – не можеше да ја прочита – „да, татко ти ќе беше среќен.“

Во секое одделение што го води, почнува хор. Секогаш е трогласен. Таму е како дома, со песните.

Нејзината посветеност на Народната партија е повеќе принципелна работа, отколку емотивна.

На осумдесет и седумгодишна возраст, по преживевани три помали изливи, ја наоѓаат во мракот и на густ снег, како оди кон југ со својот карактеристичен начин на одење, со само една ракавица „ловик“. Се движи решително, како да оди кон Умео или Сундсвал.

Божикно утро е, седум часот. Ја сопираат, а таа нервозно вели дека оди во локалниот оддел на Народната партија во Брео, каде што има годишен состанок, и дека нема намера да не се појави. Ја враќаат и не ѝ забележуваат затоа што нејзиниот жесток карактер е добро познат и никој, дури ни сега, не се осмелува да ѝ се спротивстави.

Тоа е нејзиниот последен, иако прекинат, политички ангажман. Таа смета дека „Норан“ е областен весник со „либерални ставови“. Поточно, социјалиберални.

На која класа ѝ припаѓаат тогаш таа, таткото и тој самиот?

Во текот на 1944 година се воведуваат училишни оброци во епархијата Бурео, што значи, на децата во училиштето им се дава бесплатна храна. Првата година сè е тест, па со економска анализа утврдуваат дека сите деца во Хјугболе имаат право на таков оброк, освен две деца од привилегираната повисока класа. Настрадаваат двете учителки („државната плата е мала, но сигурна“, итн.), тоа значеше дека тој и Торвалд, синот на учителката на пониските класови, нема да добиваат храна. За секој ручек, учениците од училиштето прават редица до провизорно наместената трпезариска сала на горниот кат на училиштето, каде што вујна му Вилма – која подоцна е вмешана во битката за заменетите деца, приказната на Енквистови за замената на децата – служеше вкусна и хранлива месна супа.

Двете деца од повисоката класа, тој лично и Торвалд, мора да седат на подот на ходникот подолу и да јадат 'ржан леб со маргарин, јадење што тој го мразеше, и да пијат обезмастено млеко.

Се чувствува издвоено, посрамно и врие од бес. Има среќа што е добродушен. Ситите деца трчаат по ручекот со весели насмевки крај двете деца на учителките. Така се формираше неговото разбирање за класните конфликти во општеството. Сепак, не разбира дека неговото чувство дека ѝ припаѓа на пониска класа е поради недоразбирање; тој ѝ припаѓа на повисоката класа.